

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๒๔

ธรรมะชะล้างจิตใจสัตว์โลก

พระโอวาทคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ทุกบททุกบาททรงแสดงแก่สัตว์โลกตั้งแต่เริ่มแรกประกาศธรรมจนกระทั่งถึงวันปรินิพพาน เป็นเวลานานถึง ๔๕ ปี พระโอวาททั้งหมดนี้ล้วนแล้วแต่พระองค์ทรงท่อม์เพลงชำระสะสาง หรือชำระล้างปราบปรามสิ่งชั่ว ซึ่งมีอยู่ภายในใจของสัตว์โลกทั้งนั้น ทั้งวิธีละทั้งวิธีบำเพ็ญ ซึ่งกลมกลืนกันไปโดยลำดับ ตั้งแต่วันประทานพระโอวาทจนกระทั่งวันปรินิพพาน ถ้าคิดเป็นเครื่องมือก็จะได้สักก็ลารจนขนไปไม่หวาดไม่ไหว โอวาททั้งหมดนี้ล้วนแล้วแต่เป็นเครื่องชำระซักฟอกชะล้าง หรือปราบปรามสิ่งไม่ดีทั้งหลายภายในใจของสัตว์ทั้งนั้น

เมื่อคิดดูแล้วสิ่งเหล่านี้จะมีความหนาแน่นมั่นคงขนาดไหน จึงต้องได้ท่อม์เพลงด้วยการชะล้างโดยวิธีต่าง ๆ ถึงจำนวนขนาดนั้นให้เราคิดดู สิ่งไม่ดีทั้งหลายในหลักศาสนาท่านให้ชื่อว่ากิเลส เครื่องมัวหมองมืดตื้อภายในจิตใจเป็นสำคัญ เพราะกิเลสไม่มีบ้านมีเรือน ไม่มีสถานที่ต่าง ๆ เป็นที่อยู่อาศัย เหมือนสิ่งที่เป็นวัตถุทั่ว ๆ ไป อย่างสัตว์ บุคคล ยังมีบ้านมีเรือน มีรังมีรัง มีสถานที่อยู่อาศัย ส่วนกิเลสนี้อาศัยหัวใจของสัตว์โลกเท่านั้นเป็นที่อยู่เป็นที่อาศัยเป็นที่ทำงานทุกแห่งทุกมุม ตามความต้องการของตนหรือตามวิสัยของกิเลส ไม่มีเวล่ำเวลาปีเดือนไม่มี สถานที่นั้นที่นี้ไม่มี การยกเว้นเช่นหยุดทำงานเหมือนเราหยุดราชการงานเมืองอย่างนี้ไม่มี มีเฉพาะเวลาหลับสนิทเท่านั้น เป็นเวลาที่กิเลสอาสวะประเภทต่าง ๆ พักตัวไม่ทำงาน นอกนั้นเป็นเวลาทำงานของมันทั้งนั้น ผลที่ทำขึ้นมาจะไม่ใช่เป็นความหนาแน่นภายในจิตใจของสัตว์โลกได้อย่างไร

ด้วยเหตุนี้ผู้ที่จะแหวกว่ายออกจากสิ่งที่หนาแน่นแก่นแห่งวัฏวนทั้งหลายนี้ จึงต้องอาศัยความ پاکเพียร อาศัยความอดความทน อาศัยสติปัญญา ศรัทธา ซึ่งเป็นเหมือนกับน้ำชะล้างสิ่งสกปรกทั้งหลายอยู่โดยสม่ำเสมอ ไม่ลดละธรรมที่กล่าวเหล่านี้คือไม่ให้ห่างจากจิตใจของผู้ต้องการความหลุดพ้น จากเครื่องกีดขวางบังคับมาเป็นเวลานาน ให้พ้นไปเสียได้ด้วยความ پاکเพียรเป็นต้นของตน

การประกอบความ پاکเพียร เราจึงจะทำแบบเอานิสัยของกิเลสมาใช้มันไม่ได้ ต้องเป็นเรื่องของกิเลสอีกทั้งมวลหรือทั้งเพ ไม่ใช่เป็นเรื่องของธรรม ซึ่งได้เคยพูดย้ำเสมอในเรื่องความตั้งอกตั้งใจ ความมีสติมีปัญญารอบภายในจิตใจของตน ไม่มีการยกเว้นว่าอิริยาบถใด สถานที่ใด เว้นแต่เวลาหลับเท่านั้น จึงจะสมเหตุสมผลกันกับความ

หนาแน่นเหล่านี้ที่เป็นของแก้ยาก เป็นของชะล้างยากเป็นสิ่งที่ปราบปรามได้ยาก เมื่อข้าศึกมีความแน่นหนาอยู่ภายในจิตใจ การต่อสู้หรือการรบกับข้าศึก เราจะใช้ความอ่อนแอที่อ้อมแอ้อมไหลดั่งที่เคยเป็นมาตามอำนาจของกิเลส มาใช้ปราบกิเลสนั้นไม่ได้ผลแม้ชนิดหนึ่ง นอกจากจะเป็นการเพิ่มพูนสิ่งไม่พึงปรารถนาทั้งหลายให้มากยิ่งขึ้นเท่านั้น

การเสาะแสวงหาอรรถธรรมเพื่อพระองค์เองของพระพุทธเจ้า เราทั้งหลายย่อมเห็นแล้วในตำราว่ามีความแตกต่างจากการเสาะแสวงหาของโลกทั่ว ๆ ไปอย่างไรบ้าง มีความแตกต่างกันตั้งแต่เริ่มแรกเสด็จออกทรงผนวช จนกระทั่งวันตรัสรู้ ไม่มีใครเหมือนพระพุทธเจ้าที่เวลากำลังเสาะแสวงหาความพ้นทุกข์ออกจากวิภวณนี้เลย จึงควรอย่างยิ่งที่เราทั้งหลายจะนำมาเป็น พุทธิ สรณิ คัจฉามิ โดยทางปฏิบัติที่ทรงดำเนินมา

ไม่เพียงระลึกถึงพระพุทธเจ้าเท่านั้นว่าเป็นผลสำเร็จอันดีงาม เป็นที่พึงใจแก่ตนเอง สิ่งสำคัญอยู่ที่การยึดปฏิบัติของพระองค์มาดำเนิน แม้จะไม่ได้แบบฉบับของพระองค์ทุก ๆ กระเปียดก็ตาม แต่ก็ยังจัดว่าเป็นลูกศิษย์มีครู ที่ดำเนินตามครู แม้จะซ้าก็ไม่ได้ลดละความพากเพียร ไม่ได้ปลีกแวงออกนอกกลุ่มนอกรทาง พอจะผิดหวังในการดำเนินของตนเพื่อตามเสด็จท่านให้ถึงจุดหมายปลายทาง ที่ทรงชี้แจงบอกไว้ทุกแห่งทุกมุม

นักบวชและผู้ปฏิบัติเท่านั้นที่จะสามารถทำได้ทุกเวลาลำเวลา ในงานถอดถอนสิ่งที่เป็นข้าศึกต่อจิตใจของตนนี้ สำหรับประชาชนญาติโยมเขาก็เป็นอีกประเภทหนึ่ง หน้าที่การงานของเขามาก เวลาลำเวลาที่หม่นตัวเข้ามาสู่อรรถสูธรรม ตามความต้องการได้ทุกเวลาลำเวลานั้นเป็นไปได้ยาก ไม่เหมือนพระเรา สำหรับพระเรามีทุกอย่างแล้วขึ้นชื่อว่าปัจจัย ๔ เครื่องสนับสนุนให้เป็นความสะดวกสบาย เพื่อการประพฤติปฏิบัติตามความมุ่งหวังของตน นอกจากจะถูกกิเลสเหยียบย่ำทำลาย หรือจูดลากเอาไว้ให้ก้าวไม่ออกเท่านั้น ความเพียรจึงเป็นลุ่ม ๆ ดอน ๆ จิตใจจึงหาความสงบร่มเย็นและความสว่างกระจ่างแจ้งไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่ธรรมทุกบททุกบาทชี้เข้าสู่หัวใจ เพื่อความสว่างกระจ่างแจ้งทั้งนั้น ไม่มีธรรมบทใดที่สอนจิตใจให้มีติดำกำขา สอนเพื่อความสงบร่มเย็น สอนเพื่อความรู้แจ้งเห็นจริง เพื่อความเฉลียวฉลาดทั้งนั้น แต่ผู้ปฏิบัติทำไมจึงกลับตรงกันข้าม กลายเป็นข้าศึกต่อศาสนธรรมไปเสีย ซึ่งก็เป็นข้าศึกต่อตนเองอยู่นั้นแลหลีกเลี่ยงไม่พ้น

เวลานี้โลกกำลังหม่นไปตามสิ่งที่กล่าวนี้มากต่อมาก มองเห็นได้อย่างชัดเจน ถ้าหากว่าจะคิดในทางอิตหนาระอาใจ ก็เทียบกับโรคที่หมอมจะหมดอาลัยตายอยากไปแล้ว เป็นโรคที่ไม่พึงยา เรื่องของแสงโรคนั้นกินอยู่ทุกเวลา จึงแสดงความกำเริบขึ้นอยู่ไม่หยุดไม่ถอย ทั้งส่วนย่อยส่วนใหญ่เป็นไปตาม ๆ กันหมด ความโลภก็ออกหน้าออกตา

เห็นได้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะอยู่ในสถานที่ใด บ้านนอกในเมือง ชาดิชั้นวรรณะใด มัน
เป็นไปตาม ๆ กันหมด

ความโลภท่านบอกว่าเป็นภัย แต่สิ่งที่มีความเฉลียวฉลาดแหลมคมกว่าจิต และ
เป็นเจ้าของอำนาจจิตนั้น มันก็พลิกเปลี่ยนไปเสียอย่างอื่น ตามความต้องการของมัน
ให้เห็นว่าความโลภนี้เป็นของดี เป็นสิ่งที่ควรจะสั่งสมขึ้นให้มาก แม้จะออกหน้าออกตา
ก็ไม่มีหวั่น เป็นความนิยมกันไปหมดเสียแล้ว นี่จึงเรียกว่าต่างคนต่างสั่งสม ต่างคนต่าง
ส่งเสริมความโลภให้เต็มภายในจิตใจ แล้วจะเต็มได้อย่างไร มันไม่มีวันเต็ม ใจขนาด
ไหนธรรมชาตินี้ก็ต้องมีขนาดนั้น คำว่าความเต็มความเพียงพอของกิเลสไม่เคยมีในโลก
ทั้งสามนี้ นอกจากธรรมเท่านั้น เมื่อสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นมันต้องระบาศาดกระจายออกไป
หาสิ่งเกี่ยวข้อง หรือผู้เกี่ยวข้องอยู่โดยดี

โลก โลกอะไร คำว่าโลก ไม่ใช่เพียงโลกอยู่ภายในจิต มันโลกเพื่อสิ่งนั้นเพื่อสิ่ง
นี้ให้ได้ตามความมุ่งหมาย ความเพียงพอไม่มี เมื่อความโลภมีขึ้นมากเพียงพอแล้ว
ความโกรธซึ่งเป็นเงาเทียมตัวนั้นแยกออกได้อย่างไร ความโลภก็เป็นไฟกองหนึ่งแล้ว
ความโกรธก็เป็นไฟกองที่สองขึ้นในจุดเดียวกันเพราะความลุ่มหลงมกมาย ซึ่งเป็นไฟ
กองหนึ่งอันสำคัญ สุมอยู่เหมือนกับไฟไหม้แกลบอยู่ภายในจิตใจ สิ่งเหล่านี้นักปราชญ์
ทั้งหลายตำหนิติเตียนกันทั้งนั้นโดยหลักความจริง ไม่ได้ตำหนิติเตียนแบบตามชอบใจ
แต่ตำหนิติเตียนโดยหลักความจริง เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นภัยต่อสัตว์โลกจริง ๆ เมื่อมี
มากเท่าไรก็ยิ่งเป็นภัยมากเท่านั้น

การยับยั้งตัวเองไว้ให้อยู่ในระดับพอสมควร ตามฐานะของมนุษย์ที่มีความ
เฉลียวฉลาดเพื่อความสงบสุขต่อตนและส่วนรวมแล้ว ย่อมมีการระงับดับกันได้ให้อยู่
ในความพอดี ไม่ถึงกับต้องผาดโผนกระจัดกระจาย ระบายออกไปทุกแห่งทุกหนตำบล
หมู่บ้าน จนกลายเป็นฟืนเป็นไฟไปตาม ๆ กันหมด เพราะอำนาจแห่งไฟเหล่านี้ ถ้ายัง
ไม่เห็นโทษอยู่ตราบไต่แล้ว ธรรมชาตินี้และจะเป็นไฟบรรลัยกัลป์เผาโลกไม่ใช่ไฟอะไร
พระอาทิตย์ก็เป็นพระอาทิตย์ ไฟในเตาก็เป็นไฟในเตา ไฟในใจนี้เหนือไฟทั้งหลาย
เหล่านั้น ไม่มีอะไรเสมอเหมือนแล้วในโลกนี้ นี้แหละปราชญ์ทั้งหลายท่านตำหนิ ตำหนิ
ถูกจุดที่สัตว์โลกจะได้รับความเดือดร้อนหรือร้อนรน ตำหนิว่าเดือดร้อนก็เดือดร้อน ชม
เชยว่าร้อนเย็นก็ชมเชยที่นี่

เราเป็นนักปฏิบัติให้ดูจิตใจของตัวเอง อย่าดูที่อื่นซึ่งไม่ใช่เป็นสถานที่ก่อไฟก่อไฟ
เผาตัวเอง ดูที่จิตนี้เป็นตัวการ เพราะรากฐานหรือรากแก้วอันสำคัญซึ่งหยั่งลึกลงนั้นเป็น
ตัวพิษตัวภัยทั้งนั้นเวลานี้อยู่ภายในจิตใจ จึงต้องกดขี่บังคับปลักไสจิตใจให้หมุ่นตัว เช่น
กับฟุตบอลนั่นเอง หมุ่นอยู่เช่นนั้น

การที่จะแก้หรือถอดถอนสิ่งเหล่านี้้ออกได้ ก็คือพระและนักปฏิบัติเป็นอันดับหนึ่ง ที่นี้พระและนักปฏิบัติได้แก่ใคร ก็ได้แก่พวกเราที่กำลังเป็นพระและนักปฏิบัติอยู่เวลานี้ ที่จะพยายามถอดถอนสิ่งที่เป็นภัยซึ่งฝังลึกอยู่ในจิตใจของตนนี้ออกไป ด้วยความเพียรของตคนเป็นวรรคเป็นตอน เป็นขั้นเป็นอัน นี่เป็นหลักสำคัญที่เราทั้งหลายพึงคิดเสมอ เพราะสิ่งที่เป็นภัยมีอำนาจมากภายในจิตใจ ความเคลื่อนไหวไปมาของจิต จึงมีแต่เรื่องอันนี้บงการเท่านั้น สติไม่ทัน ปัญญาไม่ทัน เพราะอันนี้มาทีหลัง เราต้องสั่งสมขึ้นให้มากด้วยความพากเพียรของตคน จึงจะมีทางทันกันได้รู้เรื่องกันได้อะย่างมองอื่นมองไกลที่ไหน ให้มองลงที่จิต นี้ละสถานที่ก่อพินก่อไฟก่ออยู่ที่นี่ สถานที่จะเป็นน้ำอมตธรรมอันเป็นที่พึงหวังอย่างยิ่งก็อยู่ที่จิตดวงนี้

การประกอบความเพียร ทำให้จริงจัง อย่าหละหละหละหละ โหล เคยพูดซ้ำ ๆ ซาก ๆ เกี่ยวกับเรื่องความเคลื่อนไหวของหมู่คณะ ถ้าเป็นนักมวยก็เปิดช่องว่างเสมอ มีแต่ช่องจะสลบไสล ช่องตายทั้งนั้น แล้วก็เลสยิ่งฉลาดกว่านั้นเป็นไหน ๆ ยิ่งกว่านักมวยทำไมจะไม่สลบไสลเพราะมันได้ จึงต้องผลิตสติปัญญาอยู่เสมอ ทุกข์ก็ทุกข์เถอะ ทุกข์ด้วยความพากเพียรไม่เป็นความล้มจมเสียหายแต่อย่างใด เราเคยทุกข์มาแล้ว ในสามโลกธาตุนี้เราต้องเสียพอมแม้จะจำไม่ได้ ก็ไม่มีอะไรผิดจากความจริง คือจิตซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวไปตามวิบากกรรมดีชั่วของตคนดวงนี้ไปได้ นี่เป็นเครื่องยืนยัน

เราเคยทุกข์มามากน้อยเพียงไร จำได้ไม่ได้มันก็เคยทุกข์อยู่แล้ว เอาหัวใจดวงนี้เป็นสักขีพยานแห่งการรับรองทุกข์ทั้งหลาย การประกอบความพากเพียรถึงจะได้รับ ความทุกข์บ้าง ก็ทุกข์เพื่อเป็นสิริมงคล เพื่อความหลุดพ้น เพื่อความเป็นใจของตคน จะเป็นความเสียหายที่ไหน นอกจากจะเป็นเครื่องหนุนขึ้นไปให้ได้รับสิ่งที่ตคนมุ่งหวัง จากความพากเพียรอันเกิดจากความทุกข์นี้เท่านั้น

พยายามให้สงบ ผู้เริ่มฝึกหัดจิต เอาให้สงบ ทำไมจะสงบไม่ได้ธรรมเครื่องบังคับให้สงบมีอยู่ เมื่อเรานำมาปฏิบัติต่อจิตใจทำไมจะสงบไม่ได้ พยายามทำให้เป็นการเป็นงานประจำจิตของตคน จะภาวนาบทใดก็ตาม หรือจะกำหนดอานาปานสติ ให้มีสติสืบเนื่องกันอยู่นั้น ไม่ต้องไปคาดถึงผลว่าจะเกิดขึ้นอย่างไรบ้างให้เสียเวล่ำเวลา และเคลื่อนจากงานในวงปัจจุบันที่กำลังทำอยู่ แล้วจะไม่เป็นผลสืบต่อกันไปตามความมุ่งหมาย ให้จิตมีความจดจ่อต่อเนื่องอยู่กับงานของตคนที่ทำ นี่คือวิธีการที่จะทำจิตให้สงบหรือไม่สงบด้วยวิธีนี้ เราจะใช้อุบายปัญญาสกัดลัดต่ออันตรายของจิตที่คิดโน้มน้าวต่าง ๆ ด้วยความผาดโผนของตคน ก็ต้องใช้ความผาดโผนของสติปัญญาหักห้ามกันอย่างเอาจริงเอาจังเอาเป็นเอาตาย จิตจะพันวิสัยแห่งการฝึกการทรมานของตคนไปไม่ได้ ย่อมจะหยั่งเข้าสู่ความสงบโดยไม่ต้องสงสัย นี่มีหลายวิธีที่จะฝึกจิตให้ได้รับความสงบเย็นใจ

ใจถ้าหาความสงบไม่ได้แล้ว ก็ไม่ผิดอะไรกับไฟทั้งกองซึ่งเผาอยู่ภายในจิตของตนตลอดเวลา สถานที่นั้นที่นี้ไม่มีอะไรสำคัญทั้งนั้น ถ้าจิตลงได้ร้อนเป็นพื้นเป็นไฟแล้ว ไปอยู่ไหนก็ต้องเป็นไฟอยู่แน่ เพราะฉะนั้นจึงพยายามฝึกฝนธรรมานจิตที่ร้อน ๆ นี้ให้เกิดความเย็นขึ้นด้วยอำนาจแห่งธรรมจนได้ ธรรมอยู่ที่นี้ ความสงบร่มเย็นอันเป็นที่พึงหวังโดยลำดับอยู่ที่จิตนี้ไม่ได้อยู่ที่อื่น

อารมณ์ของสมณะ ใครชอบบทใดพึงนำธรรมบทนั้นเข้ามากำกับตนด้วยความจดจ่อต่อเนื่องด้วยความตั้งใจเอาจริงเอาจัง เวลาใช้ปัญญาพิจารณาให้ทำด้วยความรู้สึกตัวอยู่เสมอโดยทางสติ เช่นเดียวกับการฝึกอบรมให้จิตสงบ พิจารณาในแง่ใดให้มีความรู้สึกสับสนเนื่องกันไปกับแง่ นั้น ๆ ดูรูปร่างกายของเรานี้มีอะไร เห็นได้อย่างชัด ๆ ทำไม่ให้อกิเลสโกหกเราได้อ่อนหน้าต่อตา เราโง่ขนาดไหน หนังก่อกระดูกอยู่แค่นี้ ยังมาเสกสรรปั้นยอ ยังมาสำคัญมั่นหมาย ยังมาเชื่อความหลอกล่อของกิเลสว่าเป็นเรา เป็นของเราไปได้ อวัยวะทั้งตัวนี้ มันมีความรู้สึกที่ตรงไหน มันก็เหมือนท่อนไม้ท่อนฟืนไม่ผิดกันเลย เพราะมันไม่มีวิญญาณ ไม่มีความรู้

ความรู้มีอยู่เฉพาะใจเท่านั้น ตา หู จมูก ลิ้น กายนั้นเป็นเครื่องมือแต่ละประเภท ๆ ของใจ เช่นเดียวกับเครื่องมือทำงาน ความรับทราบในแง่ต่าง ๆ นั้นเป็นเรื่องของจิต คนตายแล้วไม่มีความรู้ แม้ตา หู จมูก ลิ้น กาย จะยังสมบูรณ์อยู่ก็ตาม ความรู้ไม่มีเลย จึงเรียกคนตาย ความรู้มีอยู่เครื่องมือใช้ไม่ได้ เช่น หูหนวกหูไม่ได้ยิน จิตก็รู้เพราะจิตมีอยู่ ตาไม่เห็น จิตก็รู้ นั่นเรียกว่าเครื่องมือมันเสีย ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใช้งานอะไรไม่ได้ มันก็รู้

ถ้าเรื่องธรรมชาติรู้แล้วไม่ละความรู้ รู้อยู่เสมอ เมื่อเครื่องมือยังดีอยู่ก็ใช้ ตาก็ใช้ในทางหนึ่ง หูใช้ในทางหนึ่ง จมูก ลิ้น กาย แต่ละอวัยวะแต่ละสัดละส่วนนี้ใช้ไปในทางหนึ่ง ๆ แต่ความรู้ซึ่งเป็นตัวการสำคัญนั้นคือจิต แยกแยะดูให้ดี ความจริงจะไม่พ้นจากที่กล่าวนี้ไปได้เลย อวัยวะทุกส่วน ความรู้ปรากฏอยู่ที่ไหน คือจิตชานไปที่นั่น ถ้าไม่มีความรู้เลยก็เรียกว่าคนตาย เราพิจารณาเห็นได้อย่างชัดเจนในวงปฏิบัติของเรา

รูปร่างอันนี้ก็เหมือนท่อนไม้ท่อนฟืนนั่นเอง เหตุใดมาว่าเป็นเราเป็นของเราได้ ท่อนไม้ท่อนฟืนไม่แสดงความเป็นปฏิภูลโสโครก ไม่แสดงการรบกวน หรือบีบคั้นจิตใจ ให้ได้รับความทุกข์ความลำบากเหมือนรูปร่างนี้เลย เหตุใดจึงมาเสกสรรปั้นยอเอาสวด ๆ ร้อน ๆ ทั้งที่มันปลอม เสกให้มันจริงตรงไหนมันจะหาความจริงได้อย่างไร เพราะมันไม่จริง

ด้วยเหตุนี้จึงยังสติปัญญา ลงไปพิจารณา หนังก เนื้อ เอ็น กระดูกภายในร่างกาย ส่วนไหนเป็นส่วนที่รู้ไม่มี ทุกอวัยวะหาความรู้ไม่ได้ มีไปจากจิตทั้งนั้น ไม่ผิดอะไร

กับวัตถุประสงค์ต่าง ๆ แยกแยะดูตามความจริงนี้ นี่คือธรรมนี้ไม่ปลอม เป็นจริงอย่างที่ว่าอย่าง ที่รู้ที่เห็นอย่างที่พิจารณาจริง ๆ นอกจากเราไม่พิจารณาแล้วเหมาเอาเลย ๆ เพราะอำนาจของสิ่งจอมปลอมทั้งหลายพาให้เหมา พาให้ยึดให้ถือ พาให้รักให้ชอบ นอกจากนั้นก็พาให้เกลียดให้โกรธ มีแต่เรื่องจอมปลอมทั้งนั้น พิจารณาแยกแยะออก ยังไม่ตาย ก็พิจารณาได้ ทำไมพิจารณาไม่ได้ กำหนดให้ตายก็ได้

อนิจจัง ทุกขัง อนตตา มีอยู่ทุกระยะ ทำไมจะพิจารณาตามหลักความจริงนี้ไม่ได้ เช่น อสุภะอสุภังก็มีอยู่ทุกระยะเต็มอยู่ในร่างกายนี้ ทำไมจึงไปยึดเอาสิ่งที่ปลอม ความจริงมีอยู่ พิจารณาให้เห็นตามความจริงนี้ ทำไมไม่ยอมพิจารณาและทำไมไม่ยอมรู้ ค้นคิดลงไปทีตรงนี้ จนเห็นความจริงขึ้นมา จะเป็นฝ่ายอสุภะอสุภังก็ชัดกับใจ จะเป็นเรื่องแตกสลายทำลายก็ชัดกับใจ

จนกระทั่งกลายลงไปเป็นธาตุเดิมของเขา คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ก็ชัดภายในจิตใจ ด้วยปัญญาของตนเอง แล้วจะหลงกันที่ตรงไหน จะยึดมั่นถือมั่นพอให้เกิดเสี้ยนเกิดหนาม เกิดความทุกข์ความทรมาน เพราะอำนาจแห่งความยึดซึ่งมาจากกิเลสนั้นอะไรกันอีก เมื่อไม่ยึดมั่นก็ไม่ทุกข์ เมื่อไม่หลงก็ไม่ทุกข์ นี่ทุกข์เพราะความหลง ความหลงนั้นเป็นเรื่องของกิเลส ความยึดจึงตามเข้ามาอันเป็นเครื่องญาติกันกับกิเลสอีก จึงต้องได้รับทุกข์ความลำบากเพราะความลุ่มหลงของปลอมทั้งหลายเหล่านี้ นี่การพิจารณาทางด้านปัญญาให้พิจารณาอย่างนี้

ข้างนอกก็เทียบกันได้อย่างนี้ รูปใด กายใด จะไม่เป็นเหมือนกันมีหรือ ต้องเป็นแบบเดียวกันทั้งนั้น ความแปรสภาพความเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนตตา อสุภะอสุภัง มั่นเต็มไปด้วยกันทั้งนั้น สงสัยที่ตรงไหน

พิจารณาแยกแยะลงไป จิตถำลงได้รู้ได้เห็นสิ่งเหล่านี้ตามหลักความจริงแล้ว จะมีความเอิบอ้อม มีความปิติมีความแปลกประหลาดขึ้นภายในตัวเอง แล้วเกิดความอัศจรรย์ เบาขึ้นโดยลำดับ ๆ จนน้ำตาร่วงเพราะความเห็นโทษของมันอย่างประจักษ์ใจ พิจารณาแล้วพิจารณาเล่า พิจารณาเท่าไรก็เป็นความจริงอย่างเดียวกันนี้ ๆ ซ้ำลงไป ๆ จนพอ รอบหมดในร่างกายอันนี้ด้วยปัญญา

อุปาทานความยึดมั่นถือมั่นไม่ต้องบอก ถอนทันที ๆ ที่ปัญญาเข้าถึงอย่างประจักษ์ ๆ นี้เรียกว่าจิตรู้ตามความจริง ไม่รู้แบบฝัน ๆ ความจริงดังที่เป็นอยู่ การฝันความจริงมันต้องเป็นทุกข์ อย่างที่จิตของคนมีกิเลสทั้งหลายเรา ๆ ท่าน ๆ มันฝันความจริงทั้งนั้น เพราะกิเลสพาให้ฝัน ฝันไปเท่าไรจะหาความสุขไม่ได้เลย มีแต่ความทุกข์ทั้งนั้น หากจะเป็นความสุขก็เป็นความสุขเพื่อกิเลส เพื่อกองทุกข์นั้นแล

มรรคได้แก่ข้อปฏิบัติ สติปัญญา ศรัทธา ความเพียร เมื่อเราผลิตขึ้นมาที่มีอยู่ที่
 นี้ออกจากใจดวงเดียวกันนี้ เมื่อรู้แจ้งเห็นจริงเพราะการพิจารณาพิจารณาแล้ว คำว่านิโรธ
 คือความดับทุกข์ ก็ดับไปโดยลำดับ ดับทุกข์นั้นคือตัวผลของสมุทัย ก็เพราะดับสมุทัย
 ได้นั่นเอง ทุกข์ถึงจะดับไปได้ เมื่อสังขารทั้ง ๔ นี้ได้ทำหน้าที่ต่อกันโดยสมบูรณ์แล้ว ก็
 กลายเป็นของจริงล้วน ๆ ขึ้นมาทั้ง ๔ อย่าง ท่านจึงเรียกว่า ทุกข์ อริยสัจจ์ ทุกข์เป็น
 ของจริงอย่างยิ่ง สมุทัย อริยสัจจ์ สมุทัยก็เป็นของจริงอย่างยิ่ง นิโรธ คือความดับทุกข์ก็
 เป็นของจริงอันหนึ่ง มรรค สรูปแล้วได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา แล้วย่นเข้ามาก็คือสติ
 ปัญญา ให้รู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งทั้งหลาย ตัดขาดความยึดมั่นถือมั่นลงด้วยความรู้แจ้งเห็น
 ชัดของตนแล้วทุกข์ก็ดับ เพราะสมุทัยดับไป

ทุกข์ เป็นสิ่งที่เกิดได้ดับได้

สมุทัย เป็นสิ่งที่เกิดได้ดับได้

มรรค เป็นสิ่งที่เกิดได้ดับได้

นิโรธ เป็นสิ่งที่ปรากฏได้ดับได้ แต่ผู้รู้ว่าทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ที่เกิดได้ดับได้
 นั้นคือผู้บริสุทธิ์ นี้นอกจากสังขารทั้ง ๔ ไป ผู้นี้และผู้เป็นเนื้อเป็นหนังจริง ๆ บริสุทธิ์ก็
 คือผู้นี้ ผู้พ้นจากทุกข์ก็คือผู้นี้ วิสุทธิธรรม วิสุทธิจิต ก็คือจิตดวงนี้ นอกจากสังขารทั้ง
 ๔ ออกมาก็คือผู้นี้ ที่กล่าวทั้งหมดนี้ไม่ได้นอกเหนือไปจากกายจากใจของเราของท่าน
 พระพุทธเจ้าก็สอนลงที่นี้ ได้รู้ลงที่นี้แล้วจึงได้นำมาสอนโลก ศาสนาเรียวแหลมไปที่
 ไทน์ ความเรียวแหลมมันอยู่กับความเอาใจใส่ ความประพฤติ หรือไม่เอาใจใส่และไม่
 ประพฤติของคนเท่านั้น ไม่ได้นอกเหนือไปจากนี้เลย ศาสนาไปถึงระยะนั้น ๆ จะหมด
 ไป หมดเพราะความนับถือ เพราะความเชื่อความเลื่อมใสในใจของสัตว์โลกต่างหาก
 เมื่อปล่อยสิ่งหนึ่งก็ต้องยึดสิ่งหนึ่งให้หนาแน่นเข้าไป ปล่อยอรรถธรรมซึ่งเป็นคุณค่าแก่
 จิตใจ ก็ไปคว้าเอาไฟไฟ คือกิเลสตัณหาอาสวะเข้ามาเผาตนเองเท่านั้น

คนไม่มีศานาหาความเย็นที่ไทนได้ไม่มี นั้นนะสมัยนั้นเป็นสมัยที่ร้อนที่สุด
 สมัยนั้นคนไม่มีศานา ขณะใดก็ตามถ้าจิตของเราไม่มีสติตั้ง ปราศจากศานา กิเลสก็
 รุมล้อมจิตใจให้เกิดความเดือดร้อนวุ่นวายได้อย่างไม่ต้องสงสัย คำว่าศานาเรียว
 แหลมก็เรียวแหลมที่ตรงนี้ เจริญก็เจริญที่ผู้บำรุงรักษาตัวเอง ไม่ได้อยู่ที่ไทน อย่างมอง
 ไปไกล อย่างมองไปที่อื่นเป็นเรื่องหลอกทั้งมวล มองลงที่นี้ ของจริงอยู่ที่นี้

ผู้ปฏิบัติอย่ามองนอกเหนือไปจากสังขาร ถ้ามองข้างนอกก็ให้มองในลักษณะ
 ของสังขาร มองเป็นธรรม คือมองในทาง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่ว่าสิ่งใดเป็นธรรม
 ทั้งหมด เป็นหินลับสติปัญญาได้เป็นอย่างดี ถ้ามองตามโลกตามสงสาร นั่นก็คือมองตาม

อำนาจของกิเลสตัณหาอาสวะ จะพอกพูนแต่ทุกข์เข้ามาภายในจิตใจ ไม่มีเวลาลดน้อยถอยลงได้เลย

จิตที่ถูกครอบงำกับจิตที่เปิดเผยตัวเองนั้นผิดกันคนละโลก เหมือนกับคนที่ถูกบังคับบัญชา อยู่ใต้ความกดขี่บังคับบัญชาของผู้มีอำนาจ กับคนที่เป็นอิสระ เราก็มองได้ชัดว่าผิดกัน จิตใจที่อยู่ใต้อำนาจของสิ่งกดขี่บังคับ กับจิตใจที่หลุดพ้นไปแล้วจากสิ่งบังคับนั้นผิดกันราวฟ้ากับดิน หินกับเพชร สิ่งที่ถูกบังคับมันก็มีอยู่ในหัวใจของเรา ผู้ได้รับความทุกข์ก็คือจิตใจ เราไม่สงสัยมีอยู่แล้วทุกคน ไม่ทราบว่าจะติดจิตติดใจ นอนใจไปกับสิ่งเหล่านี้อะไรต่อไปอีก พอที่จะได้ความดิบความดีขึ้นมาจากมัน ถ้าไม่เร่งชวนชวนตัวเอง ตะเกียกตะกายด้วยความพากเพียรของตนเพื่อจะหลุดพ้น แล้วก็ไม่มีผู้อื่นผู้ใดจะมาถอดถอนให้เราได้ ไม่มีผู้อื่นผู้ใดจะนำเราออกจากที่คุมขังได้ นอกจากความพากเพียรของเรา

ตามหลักธรรมท่านว่า อตตตา หิ อตตโน นาโถ *ตนนั้นแลเป็นที่พึ่งของตน* งานที่ต้องทำด้วยเรา ผลจะเป็นของเราเอง ครูบาอาจารย์เป็นแต่ผู้แนะแนวทางให้เท่านั้น ดังธรรมท่านกล่าวไว้ว่า ตุมฺหะหิ กิจฺจํ อาตปฺปิ อกฺขาตาโร ตถาคตา *ความเพียรเป็นหน้าที่ของท่านทั้งหลายพึงทำด้วยตนเอง พระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นแต่เพียงผู้ชี้บอกแนวทางเท่านั้น* ส่วนที่จะยึดเอาพระโอวาทนั้นเข้ามาแก้ไขดัดแปลงตนเองนั้นเป็นเรื่องของเรา

เราจะปล่อยให้เวลาล่วงเวลาไปช่วยไม่มีทาง ให้อันนั้น เดือนนี้ สถานที่นั้นที่นี้ โลกนั้นโลกนี้ มาแก้ความทุกข์ออกจากหัวใจเรานี้ไม่มีทาง อย่าคิดไปให้เสียเวลาล่วงเวลา กิเลสไม่เคยไปนิยมกับกาลสถานที่เวลาล่วงเวลา ภพนั้นภพนี้ที่ไหน มันฝังอยู่ที่หัวใจ เสียแต่ทางที่หัวใจ กดขี่บังคับอยู่ที่หัวใจเรา เพราะฉะนั้นธรรมเครื่องแก้กิเลส เครื่องปราบกิเลส จึงหยั่งลงที่จิตใจดวงเดียวกันนี้ ด้วยความเข้มแข็งไม่ลดละความพากเพียร เราจะเห็นแดนแห่งความอัศจรรย์ขึ้นมาที่ใจดวงกำลังอับเฉาอยู่เวลานี้โดยไม่ต้องสงสัยเช่นเดียวกัน

อย่าตื่นเต้นกับสิ่งที่มาสัมผัสสัมพันธ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย มันเป็นของมีอยู่ในโลก เกิดแล้วดับ ดับแล้วเกิด สับสนปนเปกันอยู่เช่นนี้ ตั้งแต่กับไหนดก็กลับไตมา มันไม่เป็นอื่นไปได้ สภาพใดก็เป็นสภาพนั้นของมันอยู่อย่างนี้ มันหากเกิดหากดับ สัมผัสสัมพันธ์กันไปแล้วหายไป ๆ ได้มาเสียไป ๆ สิ่งนั้นปรากฏแล้วสิ่งนี้หายไป มีอยู่อย่างนี้ตามวิสัยของโลก อนิจจัง ทุกขัง อนตตา เราจะยึดเอาเป็นหลักเป็นเกณฑ์ เป็นเนื้อเป็นหนัง เป็นที่ไว้ออกไวใจ เป็นที่อบอุ่นเย็นใจที่ไหนดก็ได้กับสิ่งเหล่านั้นไม่มีทาง นอกจากพยายามบำเพ็ญธรรม เฉพาะอย่างยิ่งคือสมถธรรม คือความสงบเย็นใจนี้ให้ปรากฏขึ้นภายในจิตใจของตน ผู้นั้นจะมีความสงบร่มเย็นไม่ร้อน จากนั้นก็อบรมให้มีความแน่น

หนามันคงขึ้นในความสงบของตน ให้มีกำลังขึ้นมาก ๆ และใช้ปัญญาพิจารณา ในสิ่งที่มันปิดบังลึกลับแต่ไหนแต่ไรมาให้เห็นแจ้งเห็นจริงไปโดยลำดับ ดังที่เคยอธิบายให้ฟังแล้วโดยทางปัญญา ท่านทั้งหลายได้ฟังมาพอสมควรแล้ว

นั่นแหละจิตจะเปิดเผยตัวขึ้นที่นั่น รู้แจ้งเห็นจริงขึ้นที่นั่น ความภาคภูมิใจก็จะอยู่ที่นั่น และหมดความห่วงใย ความวุ่นวายกับกาลนั้นสถานที่นี้ วัตถุนั้น สิ่งนั้นสิ่งนี้มีมากมีน้อยในสามโลกธาตุนี้เป็นอันหมดความหมาย เมื่อยึดได้หลักเกณฑ์อันเป็นที่พึงใจภายในใจของตัวเองแล้ว สิ่งนั้นคือธรรม ท่านจึงเรียกว่าโลกุตระธรรม ธรรมเหนือโลก คือสูงกว่าโลกไม่ได้ว่าธรรมต่ำกว่าโลก ถ้าธรรมต่ำกว่าโลก ผู้บรรลุธรรมจะต้องเป็นผู้ต่ำกว่าโลก หากความประเสริฐไม่ได้ แต่ผู้บรรลุธรรมนั้นแลคือผู้ประเสริฐ เพราะธรรมพาให้ประเสริฐ

ธรรมเป็นคู่ควรของใจ ใจกับธรรมพยายามให้กลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตั้งแต่สมาธิธรรมขึ้นไป ถึงขั้นปัญญาธรรมเป็นขั้น ๆ จนกระทั่งถึงวิมุตติหลุดพ้น เราจะทราบชัดว่าความหลุดพ้นเป็นอย่างไรที่ใจของเรา ก็หลุดพ้นจากสิ่งผูกพันทั้งหลายนั่นเอง ไม่ได้หลุดพ้นเหาะลอยขึ้นบนเมฆโน้น เมฆเป็นเมฆ อวกาศเป็นอวกาศ ไม่ใช่เป็นสิ่งที่อัศจรรย์ ไม่ใช่เป็นสิ่งที่เลิศไม่ใช่สิ่งที่ประเสริฐยิ่งกว่าใจที่หลุดพ้นแล้วจากสิ่งกีดขวางทั้งหลาย

ใจดวงนี้ประเสริฐ อยู่ที่ไหนก็พอตัว หมดความสำคัญมั่นหมายในกาลสถานที่ และวัตถุ นามธรรมต่าง ๆ ตลอดถึงภพนั้นชาตินี้ ซึ่งเคยเกิดเคยตายมาแล้ว เห็นความสุขความทุกข์ที่จะได้ในสถานที่นั้นที่นี้ หมดอาลัยเพราะความอึดตัวความพอตัวสมบูรณ์อยู่แล้วภายในจิตใจ จิตใจไม่หิวโหยแล้วจะไปเสาะโน้นแสวงนี้ให้ลำบากลำบากทำไม เท่าที่จิตเสาะแสวงก็เพราะได้อาหารไม่เป็นที่พึงใจนั่นเอง อันนั้นจะดีอันนี้จะดีกว่าที่ไหนมีแต่ไฟแต่ไฟเพราะคว่ำด้วยความโง่ ไม่ได้คว่ำด้วยความฉลาด อำนาจของกิเลสพาให้คว่ำจึงเจอแต่ไฟแต่ไฟ

เราพยายามคว่ำด้วยอรรถด้วยธรรม สติปัญญาศรัทธาความเพียร เอาให้ดี หลักฐานอันสำคัญสิ่งที่ประเสริฐสุดอยู่ภายในจิตใจของเราไม่อยู่ที่ไหน เอาให้เห็นตรงนี้เมื่อเห็นตรงนี้แล้วปัญหาทั้งหมดในแดนโลกธาตุนี้ จะขาดสะบั้นลงในปัจจุบันทันตา นั่นแล ปัญหาทั้งหมด หมดกันละที่นี้

การสลัดไตรภพออกจากจิตจึงเป็นสิ่งที่หนักอยู่มาก แต่ไม่ใช่เป็นสิ่งที่สุดวิสัย ธรรมวิสัยเป็นสิ่งที่เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติ ผู้ต้องการความหลุดพ้นอยู่แล้วโดยดี ธรรมพระพุทธรเจ้าทุก ๆ บททุกบาทเป็นธรรมทันสมัยเหมาะกับวิสัยของเราผู้ต้องการความหลุดพ้นยึดเข้ามาเป็นหลักเป็นเกณฑ์ของจิตใจ ให้ฟังเป็นฟังตายกับธรรม สิ่งทั้งหลาย

เราได้เคยฟังมาแล้ว เป็นอันตรายต่อเราทั้งนั้น กลายเป็นพิษเป็นภัยไปหมด หาที่ไว้ใจไม่ได้

เพราะฉะนั้นจึงยึดธรรมให้เป็นหลักเป็นเกณฑ์แก่จิตใจ เอาให้เห็นแดนแห่งความอัศจรรย์ ไม่อยู่ที่ไหนนอกเหนือไปจากจิตดวงที่หลุดลอยออกจากสิ่งต่ำช้าเลวทรามทั้งหลายนี้ อยู่ที่ตรงนี้แหละเอาให้ดี วันนี้หยุดเพียงเท่านี้ ท่านปัญญาอธิบายให้ หมู่เพื่อนฟัง

พูดท้ายเทศน์

ธรรมนี้ไม่เอาจริงเอาจังไม่ได้นะ ต้องจริงต้องจังนะ เอาให้เห็นจนได้ความสงบอย่างน้อยให้ได้สงบนะ ถ้าไม่สงบแล้วไม่มีโลกอยู่ละจิตนี้ละ ผมเคยเป็นมาแล้วนี่ไม่ใช่ไม่เคยเป็น ถึงได้กล้าพูด แหม ไม่มีอะไรที่ร้อนยิ่งกว่าจิตหาความสงบไม่ได้ แต่ก่อนก็ร้อนก็ไม่เท่าไร ที่เรายังไม่ได้ภาวนาก็ร้อนก็ไม่เท่าไร บทเวลาภาวนาจิตได้รับความสงบตอนที่ไม่ได้ภาวนาก็รู้ว่ามันร้อนอยู่ แต่เวลาภาวนาพอได้หลักได้เกณฑ์ขึ้นมาแล้ว กลับกลายหายไปนี่ เสื่อมไปนี่ แหม มันไม่ลืมหือเอาเลย มันถึงขนาดไม่ลืมหือถึงไม่ลืมหือ ร้อนเสียจนพูดไม่ถูก มีดีอันหนึ่งที่มันไม่ถอยเท่านั้น ถ้ารู้ว่าไม่ไหวสึกเสียดีกว่านี่ไปเลยนะ จมไปเลย

นี่ไม่เป็นอย่างนั้น มันมีแต่จะเอา ๆ ทั้งเข็ดทั้งหลาบจิตร้อน คือจิตมันอยู่กับโลกสงสารโน่นไม่ได้อยู่กับตัวนี่นะ อยู่กับเรื่องนั้นเรื่องนี้ยุ่งไปหมด ล้วนแต่เป็นเรื่องพื้นเรื่องไฟทั้งนั้น พอมันสงบแล้วมันไม่ยุ่ง สบายอยู่ในจิต เพียงขั้นสงบก็สบายไม่ยุ่งกับอะไร สบายอยู่ในจิต ชั้นนี้ชั้นเริ่มสบายแล้ว พอฐานของจิตแน่นเข้า ๆ ทีนี้ก็ยิ่งสบายใหญ่ สบายจนชี้เกี้ยว ไม่สนใจพิจารณาทางด้านปัญญา เพราะเราไม่เคยเดินทางปัญญา

เราไม่เคยเห็นผลของทางด้านปัญญา เห็นผลแต่ทางด้านสมาธิมันก็อยู่แต่สมาธิทั้งวันอยู่กับอันนั้นไม่ยุ่งกับอะไร มีแต่ความรู้อันเดียวเด่น ๆ ภายในร่างกายนี้ ความสงบเย็น ก็อยู่นั้นเสีย ที่เห็นว่าเมื่อมีสมาธิแล้วปัญญาจะเกิดเอง อย่ามาโกหกกว้างนั้นเลย เรา เมื่อมีสมาธิแล้วปัญญาจะเกิดเอง มันเกิดไม่ได้ ถ้าไม่พาให้เกิดว่าอย่างนั้นเลยนะเรา เราติดสมาธิมาก็ปี จำได้ลืมหือเมื่อไร ถ้าสมาธิจะเป็นปัญญาแล้วมันจะมากอดสมาธิอยู่ทำไม ทำไมไม่เห็นเป็นปัญญาเฉลียวฉลาดหลุดพ้นไปได้เลยโดยไม่ต้องพิจารณา

สมาธิต้องเป็นสมาธิ ปัญญาต้องเป็นปัญญา แต่เป็นเครื่องหนุนเท่านั้น คือสมาธินั้นหมายถึงจิตอิมตัวในขั้นนี้ ไม่หิวโหยเร่ร้อนไปกับอารมณ์ต่าง ๆ ทีนี้พาพิจารณาอะไรมันก็ตั้งหน้าตั้งตาทำ ถ้าทำในขณะที่จิตกำลังวุ่นวายนั้น พอพิจารณานี้มันเถลไถลไปเสีย มันไม่เป็นปัญญาให้ เป็นสัญญาไปเสีย เราเคยพิจารณาแล้ว เป็นสัญญาไปเสีย

ๆ พอจิตสงบแล้วเราก้าวทางด้านปัญญามันไม่วุ่นอะไรนี่ พาพิจารณาอะไรมันก็พิจารณาอันนั้น มันไม่หิวโหย นั่นนะมันก็รู้ณะชิต รู้แ่งนั้นขึ้นมา รู้แ่งนี้ขึ้นมา เอ๊ะชอบกล ๑

ผลที่เกิดขึ้นจากทางด้านปัญญา ผิดกับทางสมาธิ มันตัดกิเลสชาตวรรคชาตตอนไปโดยลำดับลำดับดา เอ๊ะชอบกล ๑ ชัยป์ใหญ่ละที่นี้ โห เรามันมีนิสัยผาดโผน ลองได้ไปทางด้านปัญญาแล้วนอนก็ไม่ได้ พ่อแม่ครูอาจารย์เขกเอา ท่านเขกเอาอย่างหนัก ๑ เห็นนิสัยเราเป็นอย่างนั้นท่านก็ฟาดลงหนัก ๑ พุทธธรรมตามันไม่ถึงคนหนา ๑ อย่างนี้คงว่าฉัน ใส่เอาอย่างหนักเลยขึ้นไปหาท่าน กราบเรียนท่านที่พ่อแม่ครูอาจารย์ให้ออกพิจารณาทางด้านปัญญานั้น เดียวนี้มันออกพิจารณา จนกระทั่งนอนไม่ได้ ก็มันนอนไม่ได้จริง ๑ นี่ มันพิจารณาทั้งวันทั้งคืนเลยนอนไม่หลับ กลางคืนนอนไม่ได้ ท่านว่า นั่นละมันหลงสังขาร พอท่านว่าอย่างนั้นเราก็ตอบท่านทันทีว่า ถ้าไม่พิจารณามันก็ไม่รู้ ท่านก็ดูเอาว่า นั่นละบ้าสังขาร บ้าหลงสังขาร โอโห ขนาบเดี๋ยวนั้นเลย ที่นี้รู้เท่ามันไม่แผ่พังพานแล้วหมอบ นึกในใจว่าคงถูกอย่างท่านว่าแหละ

แต่มันไม่ถอยนะ พิจารณาไม่ถอย มันจะตายจริง ๑ ก็มันเพื่อยนี้ เพราะจิตทำงานมันไม่เพื่อยได้ยังไง มันค้ำเขี่ยขุดค้นพัดกันอยู่นั้นไม่หยุดทั้งวันทั้งคืน นอนก็ไม่ยอมปล่อยงาน มันจะเอาให้รู้ให้เข้าใจ เอานั่นให้ขาด สุดท้ายก็สว่างขึ้นมาเสีย นอกจากกลางคืนไม่หลับแล้ว กลางวันยังไม่ยอมหลับอีกจนอ่อนลง ๑ นั่นละมันจะตาย ขนาดนั่นละมันถึงได้บังคับตัวเอง บังคับให้ปล่อยงานนั้นเข้ามาภาวนาเพื่อสงบใจ สมาธิไม่ทราบหายไปไหน แต่สมาธิหายในขั้นนี้ไม่เหมือนไม่มีสมาธินะ มันไม่ได้หาย เพียงแต่ไม่สนใจกับสมาธิเท่านั้น พอหมุนจิตเข้ามานี้มันก็ไปทำงานนั้น

มันไม่ได้ห้วงอะไรนี้มันทำงานนี้เท่านั้น พอปล่อยจากสมาธิไม่ได้นะปั๊บถึงงานเลย มันไม่ได้ไปอื่นไปงานนี้อย่างเดียว เหมือนกับเรียนภาวนาใหม่ เอาพุทโธอัดเข้าไปพุทโธ ๑ ๑ ถ้าห่าง ๑ ไม่ได้นะ มันจะออกหางานนั้น มันคอยจะพุ่ง ๑ พุทโธ ๑ ถีบบังคับเอาจริง ๑ นี่ให้เข้าสู่ความสงบ พุทโธ ๑ ตั้งหน้าตั้งตา เอาพุทโธ ไม่ให้มันออกให้มันอยู่ ๑ บังคับให้มันอยู่ สุดท้ายมันก็อยู่ เพราะไม่มีอะไรยุ่งกวน มันมีแต่จะออกหางานเท่านั้น ไม่ได้ออกตามโลกตามสงสารที่ไหนนี่ ออกไปทางด้านปัญญา ความมุ่งหมายก็เพื่อฆ่ากิเลสนั่นเอง

พุทโธ ๑ ถีบ ลงไป จิตก็อ่อนลง ๑ สู่อุณหภูมิในสมาธิ โอโห ! เหมือนถอดเสื้อถอดหมอนนะ พอจิตสงบแล้วลงไปปล่อยงานหมด แล้วลงไป อยู่ไหนเสีย แต่อยู่นี้ด้วยความรู้นี้ละ อยู่ด้วยการบังคับ พอปล่อยไม่ได้ มันออกหางานทันที บังคับให้อยู่สบาย ทั้ง ๑ ที่สบายมันยังจะออกอยู่ ถ้าปล่อยไม่ได้มันจะออก บังคับไว้มันจน

กระทั่งมันแน่น พอแน่น พุทโธ ก็หายละที่นี้ มีแต่ความรู้เด่นไม่ให้มันคิดมันปรุงอะไรทั้งนั้น พักตัวเองพอมีกำลัง มันมีกำลังรวดเร็วนี้ละ พอพักตัวเองเห็นว่าเป็นที่แน่ใจแล้ว เป็นที่สะดวกสบายแล้วก็ปล่อย พอปล่อยก็ฝังใส่งานเลย

เหมือนกับมิดได้ลับด้วยหินนะ เหมือนกับเราเองรับประทานอาหาร พักผ่อนนอนหลับให้สบาย ๆ มิดก็เหมือนลับหินเรียบร้อยแล้ว ก็ฟันไม้ชิ้นนั้นแหละขาดสะบั้นไปเลย ไม้ก็ไม้ชิ้นเก่านั้นแหละ มิดก็มิดเล่มเก่านั้นแหละ เราก็เราคนเก่านั้นแหละ แต่มันต่างกันที่กำลัง มิดก็เหมือนได้รับหินแล้ว ฟาดลงไปคราวนี้ขาดลงไปอย่างรวดเร็ว ที่ว่า สมาธิปริภาวิตา ปัญญา มหุผลา โหติ มหานิสสา คือสมาธิเป็นเครื่องหนุนปัญญา ถ้าเราไม่เข้าสมาธิ กำลังไม่มีจะหนุนปัญญาได้อย่างไร นี่เห็นคุณค่าของสมาธิในการหนุนปัญญาให้คล่องตัว

ปัญญาต้องเราพาออกมันถึงออก สมาธิมีพอแล้วก็เหมือนเครื่องทำครว้นนั้นแหละ เอามากองพะเนินเทินทึกอยู่ที่นี่ มันก็เป็นผักเป็นหญ้าเป็นเนื้อเป็นปลาอยู่นั้น ไม่ได้เป็นแกงนี้ ถ้าไม่มาผสมกันเข้ามาทำเป็นอาหารประเภทต่าง ๆ จะสำเร็จเป็นอาหารประเภทนั้น ๆ ไม่ได้ มันก็ต้องเป็นผัก เป็นปลา เป็นเนื้ออยู่โดยดี เมื่อมาผสม เอ้า จะทำเป็นอาหารประเภทใด เอาหยาบนั้นมาใส่ หยาบนี้มาใส่ ๆ ก็สำเร็จเป็นแกงขึ้นมา สมาธิก็เป็นสมาธิอยู่นั้นแหละจะเป็นปัญญาได้อย่างไร ถ้าไม่พิจารณาออกทางด้านปัญญา แปรออกจากนี้ออกเป็นปัญญา พิจารณาเงื่อนไขไหนก็เป็นปัญญาไป นี่มันชัดอย่างนั้นนะ

เพราะฉะนั้นถึงได้กล่าวพูด ใครจะมาโกหกไม่ได้นะเรื่องสมาธิว่างเลย เรื่องปัญญาใครจะมาโกหกไม่ได้นะ มันประจักษ์ทุกอย่าง ฟัดกันอย่างโชกซอน โห พุดพอเหมาะพอสมที่ว่าถึงเวลาพิจารณาทางด้านปัญญา ก็เอาให้เต็มเหนี่ยว อย่ามาห่วงสมาธินี้เวลามันผ่านไปแล้วก็รู้เอง

ความผิดอันนี้ก็เป็นครูทั้งนั้น ความถูกก็เป็นครู ความผิดก็เป็นครูทุกอย่าง แนะนำสั่งสอนคนอื่น ก็เอามาจากความเป็นของเจ้าของทั้งผิดทั้งถูกนั้นแหละ เวลาจะพิจารณาทางด้านปัญญา เอ้า ฟาดกันลงให้เต็มเหนี่ยวไม่ต้องห่วงสมาธิ ที่นี้พอถึงขั้นที่จะพักตัวมันเหนื่อยแล้วเราก็รู้เอง ที่นี้ถอยจิตบ๊ีบเข้ามาพักในสมาธิ ไม่ต้องห่วงปัญญา จะทำหน้าที่สมาธิให้สงบ เอ้าสงบ ตั้งหน้าตั้งตาพัก เช่นสมมุติว่าจะรับประทานอาหารเช้ารับประทานให้พอกับความต้องการของธาตุ จะนอนก็นอนให้พอกับความต้องการของธาตุ ตื่นขึ้นแล้ว เอ้าที่นี้ทำงานไม่ต้องมาห่วงเรื่องอยู่เรื่องกิน เรื่องหลับเรื่องนอน ทำลงไปงาน นั้นละงานเป็นงาน พักเป็นพัก เป็นประโยชน์ด้วยกันทั้งนั้น

ท่านว่า พักสมาธิพอสมควรแล้วสมควรจะออกทางด้านปัญญา เอ้า พิจารณาทางด้านปัญญา เวลาเรียนก็มีท่านบอกไว้แล้ว ในปริยัติก็มี ตรุณวิปัสสนา พิจารณา

วิปัสสนาอ่อน ๆ พิจารณาสมาธิตามขั้น พิจารณาปัญญาตามขั้น ท่านก็ว่าไว้ตามปริยัติ แต่เมื่อมันไม่เข้ามาถึงตัวจริงมาเผชิญกันในหัวใจเจ้าของแล้ว มันเอาคำพูดอะไรมาไม่ได้ มันไม่ประจักษ์ พอเจ้าของไปเจอเสียเองแล้วที่มันชัด ทั้งด้านสมาธิ ทั้งด้านปัญญา จะพักก็มากน้อยก็เข้าใจละซิ จนกระทั่งมันไปเสียจนหาที่ไปไม่ได้ เวลามันหมนอยู่นั้น มันเหมือนจะไม่มีเวลาพักเวลาหยุดได้เลย

เหมือนกับเราเปิดเครื่องจักรเครื่องยนต์นั่นแหละ พอเราดับเครื่องไปแล้ว เครื่องใหญ่เครื่องเล็กมันก็หยุดไปตามกันหมด นี่เวลาสติปัญญาลุลูกกลมไปกับเชื้อได้แก่ กิเลสประเภทต่าง ๆ มีมากน้อยเพียงไรก็ต้องลุลูกกลมไปตามนั้น ๆ ไม่หยุดไม่ถอย พอไปเต็มที่แล้วก็หยุดเอง ไม่เห็นว่าเราจะต้องบังคับนี่ สติปัญญาที่หมนตัวเป็นเกลียวหรือเป็นธรรมจักรอยู่นี้ จนเจ้าของรำคาญ บางทีรำคาญนะ โธ ! เมื่อโรมันจะหยุดจะพักสักที ทำไมภาวนาถึงเป็นอย่างนี้ดังนี้ก็มิ เพราะปัญญาทำงานไม่หยุด

เราคาดเราคิดว่าจิตมีความละเอียดเข้าไปเท่าไร จะมีความสะดวกสบายมากขึ้น งานก็จะน้อยลง ๆ จะเบาไปสบายไป ๆ เรื่อย ๆ นั่นผิดทั้งเพ ความจริงไม่เป็นอย่างนั้น มันกลับตรงกันข้าม จิตละเอียดเท่าไรงานยิ่งมากยิ่งขึ้น หมนตัวเข้าไป ทำไมจึงเป็นอย่างนี้แน่ะ แล้วเมื่อไรจะหยุดได้สักที พอว่าเท่านั้นปั๊บมันก็ใส่งานปั๊ง แนะ

ที่นี้เวลาไปเต็มที่เต็มเขตเต็มแดนแล้ว มันก็หยุดเอง ที่หมนตัวเป็นเกลียวนั้น หายเงิบ จะว่าหายเงิบไปเพราะเหตุไร มันก็รู้อของตัวเองเสีย ตอนที่ปัญญาหมนตัว เพราะเหตุไรนะซิ มันไม่รู้นี่ เพราะฉะนั้นจึงรำคาญ มันหมนตัว ๆ เพราะเหตุไรไม่รู้ เพราะจิตกำลังเดินทาง ทางไม่เคยเดินมันก็งงนะซิ จึงต้องมารำคาญเจ้าของและไม่รู้วิธียับยั้ง เมื่อมันทราบทั้งเหตุทั้งผลพร้อมกันแล้ว ทำไมมันถึงหยุด หยุดเพราะเหตุไร ไปถามหาอะไรมันรู้แล้ว เข้าใจเสียแล้ว มันตัดปัญหาความสงสัยเสียทั้งหมด จะไปสงสัยอะไร

เหมือนคนไม่เคยใช้สติ ไม่เคยใช้ปัญญาเลยอยู่เฉย ๆ เหมือนบ้า เหมือนคนไม่มีหัวใจ บทเวลามันไปเต็มที่แล้ว ไม่เอาเรื่องเอาราวอะไร กับโลกก็เหมือนกับว่ามันอึด พอเสียทุกอย่างแล้ว เกี่ยวกับโลกสงสาร มันก็ไม่ไปยุ่งให้เสียเวล่ำเวลา มันเหนื่อย พิจารณาภายในอย่างว่ามันก็ไม่เอาเสีย ก็อยู่อย่างนั้นละหากไม่สงสัย อยู่แบบไหนก็ไม่สงสัยเสีย เดินจงกรมเดินไปเดินมา เห็นกิ่งก่า เห็นกระรอก กระแต ก็เล่นกับกระรอก กระแตไปเสีย แทนที่จะตั้งหน้าตั้งตาเดินจงกรม มันก็ไม่ได้เรื่องอีกแหละ เล่นกับสัตว์ไปเสีย เล่นกับสัตว์มันมีความหมายนะ ที่เล่นกับสัตว์มันเล่นด้วยความเมตตา จิตนะสำคัญอยู่ตรงนั้น

คำว่ากิเลส ๆ คือธรรมชาติอันนี้มันมีอยู่ทุกจิต พาให้เป็นอย่างนั้น สัตว์จึงต้อง
 ได้เสวยกรรม เพราะอำนาจของกิเลสเป็นเหตุให้ทำกรรม ทำกรรมแล้วก็เป็นวิบากขึ้น
 มา หมุนเวียนกันไป กันมา เพราะฉะนั้นใครจะประมาทภพชาติของสัตว์หรือของผู้ใดไม่
 ได้ เพราะมันหมุนเวียนสูง ๆ ต่ำ ๆ ลุ่ม ๆ ดอน ๆ อย่างนี้ตามหลักธรรมชาติของ
 เครื่องหมุนมันมี พาให้ทำนั่นทำนี่ สูง ๆ ต่ำ ๆ ลุ่ม ๆ ดอน ๆ ดีบ้างชั่วบ้าง เพราะ
 ฉะนั้นเวลาผลออกมาจึงมีดี มีชั่ว มีสูง มีต่ำ ไปตามภพตามชาติ ตามกำเนิดของตน
 เพราะอำนาจแห่งวิบากพาให้เป็นไป

เวลาดูสัตว์ก็เหมือนกับดูหัวใจเรา ดูหัวใจสัตว์ก็เหมือนดูหัวใจคน ผิดกันอะไร
 ผิดแต่ร่างเท่านั้นเอง ร่างนี่ก็เป็นธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ เหมือนกัน สำคัญอยู่ที่จิตนั้นมัน
 จ่อเข้าไปตรงนั้น มันเกิดความสงสารเมตตา

เอาละทีนี้เลิกกันละนะ